

GLEDALIŠKA KRITIKA

Sobe tesnobe, pa spet žica

Harold Pinter: Varovano območje, **SLG** Celje, ogled predstave 23. 2.

MELITA FORSTNERIČ HAJNŠEK

Slovenska praizvedba drame nobelovca Harolda Pinterja je dogodek sam po sebi. Britanskega dramatika, čigar drame bralce silijo, da vstopijo v "zaprte sobe tesnobe", je smiselno uprizarjati v času, ko je Pinterjeva več kot pol stoletja stara vivisekcija oblasti in njenih ubijalskih metod nadziranja ljudi spet osupljivo aktualna. Predvsem pa birokratska zblojenost politike z vsemi totalitarnimi sredstvi brezmejne omejenosti ne more biti bolj pravnji okvir uprizarjanja Pinterja danes. Kako strupeno oster kritik politične aktualnosti je bil Pinter do poslednjega diha, kaže ena njegovih bolj strupenih izjav iz leta 2003, ko je na protivojnm zborovanju v londonskem Hyde Parku Tonyja Blaira zaradi vpletanja v iraško vojno ozmerjal z "najetim krščanskim razbojnikom Busheve tolpe norcev".

Režiser **Janez Pipan** se je angažirano lotil drame, ki je imela nenavadno usodo ob nastanku leta 1958. Dramo *The Hothouse* ali *Varovano območje*, kot jo prevajajo danes (vnovič odlična **Tina Mahkota**), je Pinter pustil v predalu zaradi neuspeha njegove krstne uprizoritve *Zabave za rojstni dan* pri kritiki. Dokončal, rahlo predelal in uprizoril jo je šele leta 1980, ko je hitro osvojila evropske in svetovne odre, sledila pa je tudi televizijska različica na BBC 1982. Vsa ta kronologija in zunanji okvir povesta veliko, pa hkrati malo o drami, ki bi imela najbrž, če bi bila uprizorjena v času nastanka, na vrhuncu hladne vojne, usodnejši vpliv na sodobni teater. Tako pa je dve desetletji kasneje tedaj že glasni borec proti zlorabi državne moči po svetu sam utrl uspešno pot po mednarodnih odrih svoji drami o skrivnostni ustanovi, kjer delajo srhljive poskuse na ljudeh, kjer so varovanci zgolj oštevilčeni in je povsem "zaprtega tipa". Zavod spominja na tistega iz Jančarjevega

Velikega briljantnega valčka iz sredine osemdesetih, ko je bila radikalna slovenska in yu politična dramatika na vrhuncu.

Tudi pri Jančarju imamo posebni zavod z imenom *Svoboda osvobaja*, ustanovo, kamor zapirajo preveč kritične posameznike. V drami gre za psihiatrično ustanovo zaprtega tipa, podobno Pinterjevi hothouse. Tudi v njej "zdravijo" oziroma preosebljajo družbi škodljive osebe. Le da v Varovanem območju nimajo niti imen, ampak so oštevilčeni in torej do kraja razosebljeni. Odvzem osebnega imena in njihove identitete, označene zgolj s serijskimi številkami, je vrhunec razvrednotenja.

Pinter je imel sam v mladosti bližnjo izkušnjo s psihiatrično bolnišnico, v času eksistencialne stiske. Za 10 šilingov je bil poskusni zajček v nepojasnjeni eksperimentalni šok terapiji. Izkušnja odzvanja tudi v njegovem Varovanem območju.

V prvem prizoru smo v pisarni zlovešče "hothouse" z notranjim, skrivnostnim stopniščem in observatoriju podobnem, sterilnem, temačnem interierju (sugestivna scena **Marka Japlja**). Modre luči, speljane po prostoru med odrom in parterjem, napovedujejo nevarnost stanja šoka. Ustanova ni nujno psihiatrična klinika, čeprav kasnejše dogajanje napeljuje na to. Lahko bi bila tudi znanstveni observatorij ali pa kakšna zlovešča eksperimentalna postaja za bioinženiring, po kateri defilirajo kadri v belih haljah. Znotraj in zunaj praktično ne obstaja. Vse je noter in vsi so v ... Daleč od cone udobja, v nenehnem pričakovanju nečesa še hujšega in bolj ciničnega od tega grotesknega bivanja tukaj.

Centralna figura je predstojnik Roote (**Renato Jenček**, silovit lik, odličen v gradaciji napetosti), edini resnični norec med domnevnimi norci, diktatorski, poživljeni vodja krdela mučiteljev, cinikov, morilskih birokratov - vsi imajo kratka enozložna imena. **Vojko Belšak**, **Aljoša Koltak** sta strumna vojščaka institucije, prvi dlakocepski,

zagovedni birokrat, najtrdoživejši (na koncu edini preživi pokol v ustanovi), drugi z močnejšim jazom, a kljub vsemu pade. Gosposlična **Cutts** (konformistična, uničujoča, prepričljiva **Minca Lorenci**) in nazadnje "pechvogel", vsega krivi in zlorabljeni **Lamb** (**Andrej Murenc**).

Režiser zastavi igro multizanrsko, nenehno valovi med grotesko in grozljivko, tudi igralske premene temu zvečine zvesto sledijo. Stik z varovanci in pomožnim osebjem je zgolj posreden, z božičnim nagovorom **Rootsa** po zvočniku ali prihodom vratarja **Tubba** (**Tarek Rashid**) na sceno.

Eden zadnjih prizorov sugestivnega prihoda maltretiranih blodnežev na rampo z vklopom modrih luči za alarm bi pomenil čisto dovolj suspenza, a režiser si ni mogel kaj, da ne bi končal aktualnopolitično, tako zelo razvpito ta čas na vseh odrih domačije - z žico in trupli ob njej. Redundantnosti na koncu so res moteče: najprej prizor pingponga med edinim preživelim iz zavoda, paragraflajterjem **Gibbsom**, in nekakšnim evrobirokratom visokega kova **Lobbom** (**Brane Završan**), ki govori slovensko in francosko, potem še izdatna doza megle in na koncu nesrečna žica. Nekdo je rekel, da bi jo bilo za umetniške namene dobro prepovedati. Pipan posledno, skoraj filmsko veristično sledi toku dogajanja, ki se začne s smrtjo pacienta in porodom pacientke (storilec je obakrat, kot se izkaže, sam šef **Root**), konča s pobjem žrtev rabljev. Izriše neizprosen portret družbene organizacije, ki ni niti oddaljena niti eksotična, ampak prekleto, ultimativno tukajšnja, v tako imenovani demokratični Evropi, ki s prikritimi in očitnimi totalitarnimi praksami še zmeraj zavdaja svobodi posameznika. Cinizem nadzora in eksperimentov, ki jih prakticirajo v različnih hothousih po vsem svetu, je še bolj poguben, ker ni v polju ekseca, ampak je nekam vsakdanji, "normalen".

Drama se konča za božič in - ironija - tudi Pinter je umrl za božič pred

sedmimi leti.

*Režiser si ni mogel
kaj, da ne bi končal
aktualnopolitično,
z žico in trupli*

Pipan dosledno, skoraj filmsko veristično sledi toku dogajanja, zaključí pa z meglo in žico. Foto: Jaka BABNIK

Centralna figura je predstojnik Roote, Renato Jenček, silovit lik, odličen v gradaciji napetosti. Foto: Jaka BABNIK